

340 éve hunyt el I. Rákóczi Ferenc

I. Rákóczi Ferenc 1676. július 8-án hunyt el Zboró várában. Tehát idén emlékezünk ennek 340. évfordulójára. Ő még reformátusnak születik, de anyja kívánságára katolikussá lesz.

Ha halálról beszélünk, akkor óhatatlanul az életről is szólnunk kell. Tehát az ő életéről, melyről általában keveset tudunk.

Erdélyi fejedelmi családba született, hiszen köztudott, apja és nagyapja is viselte ezt a tisztséget. I. Rákóczi György és felesége, Lórántffy Zsuzsanna sokat tett a református egyház felvirágoztatásáért és nekik köszönhető ennek az egyháznak a megalapítása Kassán 1644. húsvétján, vagyis március 27-én, a későbbi fejedelem leendő születésnapján. De ezt még akkor senki sem tudhatta. Értékes kegytárgyakkal is megajándékozzák a kassai eklézsiát, melyek mindmáig megvannak.

II. Rákóczi György a katolikus Báthory Zsófiát választja feleségül. 1643. február 3-án kelnek egybe Gyulafehérvárott. Az ifjú feleség ekkor 14 éves. Apósa kívánságára áttér a református vallásra. Ez a fejedelem számára nem kérdés, csak az, hogy ez az esküvő előtt, vagy után történjen. Az utóbbi valósul meg. A leendő fejedelem 22 éves és váradi kapitány. Az esküvő egyik rendellenességéről csak Jerzy Ballaban, a lengyel király követe tesz említést. A magyar uraknak nem áll érdekükben ezt észrevenni. A fejedelmi esküvő egyben diplomáciai aktus is, így minden zavaró körülményt el kell hallgatni. A szertartást Geley Katona István, református püspök vezeti. „Az esküvő előtt a kálvinista püspök egy nem egészen egyórás szónoklatot tartott magyarul. A beszéd végén a tanácsosok a menyasszonyt a szőnyegre kísérték, és a vőlegény mellé állt. A püspök kérdéseket tett fel, melyekre a vőlegény válaszolt, de a menyasszony nem. Akkor odalépett a menyasszonyhoz az édesanyja [Anna Zakreszka] egy másik hölggyel együtt és súgtak neki valamit, végül a püspök is odahajolt hozzájuk. De ezek után már több ceremónia nem volt, csak még a püspök összekötötte a kezüket és valamit mondott magyarul.” Zsófia nem sokkal az esketés előtt tudja meg, át kell térnie. Ez magyarázhatja az ifjú ara zavart viselkedését. Hónapokkal később is, ha vallási kérdésekre terelődik a szó, könnyekkel küszködik. Az áttérést körültekintően, tapintatosan kell intézni, hogy a lengyel rokonságot, meg a katolikusokat ne sértsék meg.

Állítólag a fiatalok között nagy volt a szerelem. Legalábbis I. Rákóczi György szerint. De a kutatók hajlanak arra, hogy a fejedelem fia lángoló, sőt emészthetetlen tűzű szerelmével akarta igazolni a protestáns Erdély előtt a katolikus menyasszonyt. Ami még igaz is lehet.

A Báthory birtokok – mivel Zsófia a család utolsó sarja – így kerülnek a Rákócziak kezére. II. Rákóczi Györgyöt 1642-ben választják fejedelemmé, trónra 1648-ban lép.

A fejedelem Báthory István nyomdokában kíván haladni, aki nemzetközi összefogással óhajtotta a törököt kiűzni hazájából. A halál azonban meggátolta ebben. II. Rákóczi György a lengyel koronát szeretné e célból megszerezni. Erre 1656 végén látszik beérni a helyzet, amikor a svédek támogatást kérnek tőle, aminek fejében Lengyelország egyes részeit megkaphatná s királyságot alapíthatna. A lengyelek is felajánlották neki a koronát egy évvel korábban, ha a svédekkel szemben lép föl. Zrínyi Miklós hadvezér is nagy reményeket fűz ehhez a kezdeményezéshez, mivel az egyesült erdélyi, magyar, lengyel, svéd és a két román fejedelemség csapatai tán még a Balkánról is kiszoríthatnák a törököt.

A végső bajt az hozta a fejedelemre, hogy a Porta engedélye nélkül indult háborúba, mely eleinte sikeres volt. De a svédek kénytelenek voltak ott hagyni, mert a dán támadást kellett kivédeniük, a lengyelek a fejedelemség északi részébe törtek be és pusztítottak, a román és kozák csapatok cserben hagyták lengyel földön... Az erdélyi rendek török parancsra először Rhédey Ferencet, majd Barcsai Ákost választják meg, de Rákóczi az utóbbit is lebírija, ám Szejdi Ahmed budai pasa a szászfenesi csatában 1660. május 22-én

legyőzi. Ezt a Szejdi-dúlást Erdély már sohasem heveri ki. A fejedelem 17 törököt vág le, 5 lovat lönek ki alóla, 150 testőreből 20 marad életben, ő maga végzetes fejsebet kap, melybe június 7-én belehal.

Ebbe a családba csöppentette a gólya Gyulafehérvárott 1645. február 24-én I. Rákóczi Ferencet. Erdély-szerte országos hálaadó ünnepséget tartanak, a várakban örömet lönek. A boldog nagyapa úgy rendelkezik, hogy a fiú keresztelőjére akkor kerüljön sor, amikor az anya jó egészségben lesz. „Keresztelésének idejét akkorra kelle halasztani, mikorra az lányunk felkel.” Ahogy említették, február 24-én szült és június első vasárnapján fényes ünnepség keretében Csulai György, erdélyi református püspök kereszтели meg a fiút. A keresztapa Lupul havasalföldi vajda. A Ferenc nevet kapja, apja fiatal korában elhunyt testvérének emlékére.

Ahogy R. Várkonyi Ágnes írja: „A Rákóczi-família tagjainak életét... szinte a bölcsőtől a koporsóig országos érdekek szövök keresztül-kasul.”

Apja három év múlva beül a fejedelmi székbe, amelynek 1642 óta várományosa. Még nem hét éves, amikor a gyulafehérvári országgyűlés 1652. február 18-án fejedelemmé választja, de ténylegesen gyakorolni ezt a tisztséget soha sem fogja. Alig tizenhat éves, amikor apja meghal.

A fejedelmi apa feleségét halála előtt szívhez szólóan inti, maradjon meg kálvinista hitében. Lorántffy Zsuzsanna még 1660. április 18-án távozik az élők sorából, a fejedelem nem egészen két hónap múlva.

Zsófia katolizálási szándékáról azonnal értesíti az akkor még utód nélküli Lipót császárt és királyt. A pápai követ kihallgatáson a császár pártfogását kéri ehhez. Lipót, a legbuzgóbb katolikus uralkodó meglepő választ ad:

„Örömmel tenném. De minisztereim ellene vannak. Félnék, nehogy Magyarország királyának kiáltsák ki Rákóczi fiát. Sokkal jobb lenne, ha maradna kálvinista...” Református ember fejére nem tehetik a koronát. Ennek lehetetlenségéről Bethlen Gábor is győzködté udvari papját, Alvinczi Pétert, aki az ő fején szerette volna azt látni.

A 32 éves özvegy 16 éves fiával együtt 1661 augusztusában katolizál. Ezt számításból is tehetné, hogy megőrizze presztízsét. Erdély, mely a protestánsok hathatós védelmezője volt, már lényegében nincs.

Az apa halála viszont lezár egy korszakot a család és Erdély történetében. IV. Mehmed szultán nem engedi meg Ferencnek a fejedelmi szék elfoglalását. A fejedelmi hatalom elenyészik, a család további tervei is semmivé válnak. E szultán idejében szabadulnak meg a lengyelek és magyarok a török igtától.

Mivel a Rákócziak Sáros vármegye örökös főispánjai, 1666. január 1-jén a 21 éves férfi, ezt a tisztséget megszerzi.

I. Rákóczi Ferenc ugyan vallást váltott, de megmaradt a Habsburg-ház ellenzékét jelentő nemesek között. 1666. március 1-jén Zborón Zrínyi Ilonával kötött házassága is az ellenzéki politikusok találkozója lesz. Az esküvőn Báthory Zsófia nem vesz részt, mert fia meghívja a menyegzőre a protestáns nemeseket is.

A Wesselényi-féle összeesküvésbe az apóson, Zrínyi Péter horvát bánon kívül bekapcsolódik Nádasdy Ferenc országbíró és Apafi Mihály erdélyi fejedelem is. Ám a török ebbe nem egyezik bele, így 1669-ben I. Rákóczi Ferenchez fordulnak, aki többek között kötelezi magát, visszaadja a protestáns egyházak javadalmait és megszünteti az üldözésüket. Amazok viszont támogatják a fejedelmi székbe való jutását.

Még ha Rákóczi nem játszik központi szerepet az összeesküvésben, ő az, aki kirobbantja a felső-magyarországi felkelést. 1670. április 10-én Patakon elfogatja az őt fölkereső Rüdiger Starhemberg, tokaji várparancsnokot. Két napra rá megkezdődik Tokaj sikertelen ostroma. Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc Bécsbe megy tisztázni magát, mert nem számíthatnak nemzetközi segítségre és Rákóczit is felszólítják, tegye le a fegyvert és kérje az uralkodó bocsánatát. De a Rákóczi-név hatására Felső-Magyarországon egyre

többen csatlakoznak a felkeléshez. De végül Tállyán fegyverletételre szánják el magukat, mert sem Erdély sem a török nem támogatja őket. Rákóczi fellépése és magatartása nem józan politikai megfontolás következménye, inkább nosztalgia apja és nagyapja iránt. A választott fejedelem ezután anyja védelmében bízva, visszahúzódik Munkács várába. Báthori Zsófia sikeres tárgyalásokat folytat. Fia életéért 400.000 forint lefizetését ajánlotta föl. Ez több, mint Magyarország egész éves adója! A jezsuita rend eszközli ki az amnesztiát és ad kölcsönt, így 1671-ben Zsófia mint Patak földesura, a református főiskola épületét és minden vagyonát a rendnek adományozza. A diákokat és a tanárokat a város elhagyására kényszeríti.

A felkínált összeg egyik feléből épül a kassai jezsuita rendház és templom 1671-81 között. Majd ide temetik Ferencet és Zsófiát is. A rend felszámolása után a premontreieké lesz. Az összeg másik feléből a kassai citadellát emelik, melynek egyes részei az Aupark építéskor kerülnek elő.

Ezzel a nem éppen dicső epizóddal, I. Rákóczi Ferenc politikai pályafutása befejeződik. Igaz, már csak hat éve maradt hátra. De ki tudja ezt!?

Nemrég még úgy tudtuk, hogy Ferenc Zboró és Borsi között lovagolt oda-vissza fia születése táján.

Kiderült, egy félreolvasott levél okozta ezt. A család Borsiban, a Rákócziak legkorszerűbb várkastélyában várja a nagy esemény bekövetkeztét. Majd az édesapa fellovagol Zboróra és ott éri mindössze 31 évesen a halál. Hogy ez rejtett szervi rendellenességnek köszönhető, vagy merénylet áldozata lett, nem tudjuk. Egész abszurdan mulatságos történetet hallottam erről, ám mivel ennek semmi hitele sem lehet, mellőzöm. Annyi bizonyos, az oszmán birodalomban sem örülnek egy újabb Rákóczi születésének. Amikor II. Rákóczi György kardot ránt a budai pasára, Köprülü Ahmed nagyvezér parancsba adja, Rákóczit öljk meg és vérével fessék be az erdélyi havasokat, az áruló fejedelem fiát pedig ott tegyék el láb alól, ahol érik.

Az a kósza hír is felröppen, hogy a császári udvar lassú méreggel étette meg a kényelmetlen férfit. De ez is csak találgatás. Zrínyi Ilonának el kell temetnie férjét. A kor szokása szerint, általában hosszú temetési előkészületeket tesznek. Ezeket a kurucok betörései és Felső-Magyarország császári főparancsnokának félelmei alaposan megnyújtják. Végülis egy császárpárti főurat, egy labancot temetnek. Zrínyi Ilona, aki férje nevében átveszi Sáros irányítását fia nevében fegyverbe szólítja a vármegye nemességét.

Az országban anarchia uralkodik, a császáriak üldözik és karóztatják a kurucokat, a másik fél ugyanezt teszi. Egy kuruc hadnagy a Keresztes melletti Vereshalmon 32 császári tisztet ültet karóba és fejükre szegezeti kalapjukat. 31-et meg orruk és fülük nélkül visszaküldi Kassára hírmondónak. Csak az 1676-os évben Karl Strassoldo, az új főkapitány, mivel a kurucokat nem tudta visszatéríteni felszólításával a király hűségére, bosszúságában vadászatot indít rájuk és folytatja elődei kegyetlenkedéseit. Feldúlja Debrecen városát, mert az élelmiszert ad a kurucoknak Ezt a Szejd-járáshoz hasonlóan, Strassoldo-járásnak nevezik. Egyik fél sem jobb a másiknál. Strassoldot Ónódnál megverik, Jászót feldúlják, a tokaji szüretet elfoglalják. Ráadásul ennek az évnek márciusában földrengés rázza meg a várost, aminek következtében egy torony is összeomlik. 1677-ben Johann Cobb generális három hónap leforgása alatt a kassai veszthelyen 60 katonát, nemest, jobbágyot húzat karóba. Cobbot Schmidt követi a főkapitányi székben. Őt az elégedetlenkedők csatában megverik, így bezárkózik a városba. Nyolc követet küld hozzájuk, azt üzenve, ha megadják magukat, kegyelemben részesülnek. „A küldöttet az elégedetlenek eleinte szívesen fogadják – írja Tutkó József -, végtére dőzsölés közben csínból megöldösték.” Cobb is folytatja „áldásos” működését. 1677. október 7-én Kassán kelt fenyegető körlevelet küld a vármegyéknek, melyre vérveresre pingált akasztófa, karó és kerék szolgál nyomatéku. 1678-ban meg tűz pusztít a városban...

Ahogy Wick Béla írja, a temetés megrendezése sok munkát ad Károlyi Lászlónak,

Kapy Gábornak, Péchy Ádámnak és Gábornak, valamint Hidy Györgynek, a fejedelmi jószágok kormányzójának. Az elhunytat ünnepélyes körülmények között, méltóságához, rangjához, gazdagságához méltóan kell eltemetni. A mesterembereknek esetleg hónapokig kell dolgozniuk, hogy a megrendelésnek eleget tudjanak tenni. A képekkel díszített s gazdagon aranyozott ónkoporsó, a remek epitáfium, a zászlók, címerek elkészítése a városok képiró, képfaragó művészeit, ónműveseit, aranyozóit, ötvöseit, kárpitosait, aranyhímző mestereit hosszabb ideig foglalkoztatja. A posztót a púchói gyár, az üvegféleségeket az uradalom kurimai üzeme biztosítja, a fáklyákat és sárga viaszgyertyákat Lengyelországból hozatják.

Garancia kell a városba való bejutáshoz és szavatolni kell a kíséret biztonságát. Fegyverrel kell azt védeni. A lengyelek és kurucok már Zborót is veszélyeztetik. Így javarészt protestáns nemesek felkelésével biztosított fegyveres kísérettel hozzák Zboróról Kassára Rákóczit s az erdélyi fejedelmek rangjához méltó módon helyezik el augusztus 18-án a jezsuiták templomába. Egy nappal korábban a zborói templomban beszentelik a hamvakat. A díszes ónkoporsót pazarul díszített nyolc lóval vont gyászkocsira helyezik. Menetelnek az alkalmazottak, a jobbagység és a nép. 17-én este Nagyszárosig jutnak, ott töltik az éjszakát. Tehát nagyjából 50 km-t tesznek meg. Félúton vannak. Másnap nyilvánvalóan délután érnek Kassára.

A város kapujánál hatalmas tömeg élén a szertartást végző egri püspök fogadja a hamvakat harangok zúgása mellett. A város előtt a gyászmenet kettéoszlik. Csak a meghívottakat engedik be a városba. Megszabott sorrendben a koporsót, illetve gyászkocsit fáklya- és koporsóvivők kísérik. Mögöttük haladnak a családtagok, az atyafiak, a jóbarátok, az egyházi és világi méltóságok, az egri káptalan, a világi és szerzetes papság, a magisztrátus és egyetemi hallgatók, valamint a Mária-kongregáció tagjai. Vonulnak a díszruhás főrendek, előkelő egyházi, világi, katonai méltóságok, a vármegyék és városok követei, a szertartást végző papok, szerzetesek, a városi céhek. A menetet a helyőrség ezrede zárja.

A gyászmenetben vitt érdemrendek, címerek, zászlók, epitáfiumok, aranysarkantyúk, fegyverek a halott érdemeit, előkelőségét és hatalmát jelképezik. Lovas és gyalogos katonák vonulnak föl fegyveresen, zászlókkal, trombitákkal, dobokkal, a páncélos lovag gazdájának feketébe burkolt kedves paripájával. Feketeruhás ifjak viszik a díszlobogót s az elhunyt kardját, hogy azokat a sírba törjék.

Amikor a fekete posztóval bevont jezsuita templomhoz érnek, a koporsót a ravatalra helyezik és a jezsuita Kereskényi István gyászbeszéde és Bársony György egri püspök beszentelő szertartása után a fejedelem összetört zászlajával és kardjával együtt a templom sírboltjába helyezik. Az énekes és zenés gyászmisét prédikációval másnap tartják. Egyházi beszédek hangzanak el, búcsúztatók, a kántorok és a diákság énekel.

Négy évre rá temetik mellé Munkács várában 1680. június 14-én elhunyt Báthory Zsófiát. 1681. március 1-jén hozzák Munkácsról Kassára. A ferencrendiek Szt. Antal-kápolnájában ravatalozzák föl és március 16-án kíséri gyászmenet az éppen elkészült jezsuita templomba. Hasonló külsőségek mellett. A templom építése pont tíz évet tartott. A temetési beszéd megmaradt. Kiss Imre jezsuita áldozópap ekkor nyilvánosan kijelenti, a Rákóczi-ház kincse a jövőre van elrejtve, amire az árvák felnövekszenek. Hogy egy részét ennek ő is megdézsmálta, az már más történet. Terjengős beszédét nyomtatásban Nagyszombatban adják ki.

A prédikáció szigorúan megtartja az ilyen jellegű egyházi beszédek beosztási formáját – mondja ismertetőjében Illésy János -. A bevezetés a világ mulandóságáról, a kérlelhetetlen halálról elmélkedik, mely nem kedvez sem császárnak, sem gazdagnak, sem bölcsek. Példákat sorol az ókori történelemből, majd felhossa a hatalmas Báthory familiát is, melynek egyik kiváló tagját íme egy könyöknyi, egy koporsónyi kicsinységre szorított az enyészet.

A hármas beosztás a Báthory család címerében levő három sárkányfogra utal és a

címer eredetére a szónok föleleveníti az 1200 évvel azelőtt élt sárkányölő Bátor Vitus mondáját. Mindegyik fog a megboldogult egy-egy erényét képviseli. Az első fog az Isten és vallás, a második az ország és haza, a harmadik a lélek és az erény területén végzett szolgálatait és szerzett érdemeit jelképezi. Mindegyiket külön tárgyalja s a fejedelemasszony életéből vett példákkal él. Az egész halotti beszéd legérdekesebb része ez, mert leszámítva a sablonszerű, elmaradhatatlan dicshimnuszokat, az özvegyen maradt fejedelemasszony titkára, gyóntatója, annyira benső embere, hogy ő ismerte legjobban életét. A fanatikus páternek jelentékeny része volt abban, hogy Zsófia nemcsak visszatért korábbi hitére, hanem annak terjesztését még erőszakos módon is, lázas tevékenységgel folytatta. Ám legyünk a páterrel szemben elnézőek. Bécs 1683-as ostrománál éjjel-nappal ápolta golyózaporban a sebesülteket. Pestises lázba esett és meghalt.

A kriptá jelenleg nem látogatható. A csontok össze-vissza vannak dobálva. Ott pihen még I. Rákóczi Ferenc leányának, Julianna Borbálának a gyermeke, a kis Aspremont János gróf.

Amikor II. Rákóczi Ferenc először vonul be a városba, másnap, tehát 1706. október 15-én – 210 éve - nagyanyja, Báthory Zsófia emelte jezsuita templomba vezeti a családi kegyelet, hogy itt nyugvó nagyanyjának, atyjának és kis unokaöccsének lelki üdvéért és nyugalmaért imádkozzék.

A hamvak nem pihentek nyugodtan. Babocsay Izsák, Tarcal város jegyzője jegyezte le, „Bátori Sófianak tetemei a kassai templomban tétettek örök hosszú nyugalomra, s itt ezelőtt mintegy húsz esztendővel koponyájával valami történt, melyet a feledségtől megmenteni nem tartunk érdemtelennek: bizonyos ott tanuló ifjak azon könnyűség szerént, mely tulajdona annak a kornak, módját ejtették a koponyát titkon elvinni. A dolognak híre lett, s a direktor báró S... M... ijesztve parancsolta visszatételét. A csínytevő, hogy elkerülhesse a' mitől rettegett a' lopott portékát egy bizonyos helyre lökte bé, mely minden háznál található. Fogainak csak egy híja sem volt, amint czimbora-társai mondák, honnan azt húzták ki, hogy szép asszony lehetett.” Tehát 51 éves korában is mindegyik foga még megvolt.

A szentély északi falán látható a fejedelem epitáfiuma, mely egy darab hársfából készült. Tetején a fejedelem koronás alakja, belső mezején a Rákócziak ezüstcímere, körülötte latin felirat. Magyarul: „Rákóczi Ferenc úr Őfelsége, Isten kegyelméből Erdély választott fejedelme, a magyarországi Részek [Partium] ura, a székelyek ispánja, Sáros vármegye örökös főispánja és örökös grófja, stb. jámbor halállal múlt ki az Úr 1676. esztendejében július 8-án, életének 31. évében.” A tábla szélén hadijelvények és felszerelések domborművei (zászlók, kürtök, kopják, sisakok, páncélingek, vértek, kardok, balták, dobok, ágyúk, puskaporos hordók, ágyúgolyók...)